Олександр ШЕРВАРОК

КРОВ ДЛЯ БЕЗСМЕРТНИХ

1

До районної ради УТМР єгеря Лукашівської дільниці П. П. Нечеси

Пояснення.

Двадцять п’ятого травня ц. р. я об’їжджав увірені мені мисливські угіддя. Пострілів не чув, просто щось підказало: їдь в урочище Старі Громи — там нещастя. Так і сталося. Я приїхав і побачив, що мамонт Сірко лежить мертвий. Точно — Сірко. Я його добре знаю, бо він не один раз заходив у двір мого сусіди Кулаги і грався там із цуциком Невільним. А тепер Сірко лежав мертвий. Із правого вуха текла кров. Слідів не було ніяких...

До районного відділення внутрішніх справ голови райради УТМР І. М. Фененка

Заява.

25.05. ц.р. в урочищі Старі Громи пострілом у праве вухо вбито мамонта Сірка. Браконьєра (або кількох) на місці злочину виявити не вдалося...

Звістка приголомшила всіх. Убили Сірка! Лагідного і сумирного навіть тоді, коли хтось із хлопчаків-одчаюх повисав на його бивню, немов на гілляці. За Сірком, як за людиною, побивалися, бо мали його за наймудрішого мамонта, бо він і головки капусти не взяв із громадського поля, підніме, бувало, хобот і закричить-загуде тужно і благально. Тоді й

приносив йому Костя попоїсти, і сварила його мати: харчів не жаль, та що то за дружба, помилуйте, люди добрі!..

Останнім часом Сірко унадився ходити самотою, чи вигнали з табуна, чи стадного потягу збувся, та все частіше бачили його в Кулажиному дворі, де він очікував на хлопця або смішно бавився з цуциком Невільним, який щоразу старався висмикнути із кудлатого зайди добрячий пук вовни, та це йому не вдавалося, бо вона трималася міцно, як дротом прикручена.

Сказати б, любили мамонтів, — ні, ще й побоювались трохи, але щоб руку підняти?.. В таке ніхто не міг повірити. І Костя, помітивши світло у вікнах сусіди, поспішив до нього про все розпитати.

Петро Павлович сидів за охайним столом, байдужий до вечері, все його дратувало, навіть дружина, котра настаралася знову, наготувавши вареників із картоплею і хтозна-де взявши півмиски свинячих шкварок. Іншого разу він подумки похвалив би її, сьогодні ж, похмурий і неуважний, мовчки сидів за столом, непочата їжа красномовно свідчила, що в нього знову негаразди на службі, якийсь великий клопіт у голові. Степанида тільки махнула рукою і тепер мовчки сиділа на дивані, терпляче ждала, коли ж її Петрик або обізветься до неї, або зволить з’їсти шкварки і вареники.

В цей час і нагодився Костя.

Увійшов не стукаючи. Петро Павлович так різко повернувся огрядним тілом, що зачепив миску із варениками, і вона, ковзнувши по клейонці, опинилася у подолі Степаниди, котра вже збиралася й рота розтулити, та вчасно схаменулася, бо з лиця чоловіка зійшла остання кров... Поволі отямлюючись, Нечеса не зводив очей з хлопця, котрому стало дивно, що на його "добривечір" дядько Петро не відповів улюбленим: "Кому вечір, кому ніч, нора, хлопці нам на Січ!.."

— Тьху на тебе! Рости великий та здоровий. Чи не знаєш, що стукати треба, влетів, як комар у носа... — Єгер Нечеса любив слово, мов круто зварене яйце, тому й не відвідував зборів, де всі говорили однаково підстрижено і прилизано — "як асфальт стелють". А що не кожен його афоризм розгадувався однозначно, то виникали конфузи, а часом і непорозуміння, внаслідок чого доводилося писати пояснення, де він, знову ж таки афористично, не міг нічого пояснити, але з власного досвіду знав: справа не в тому, щоб пояснити, а в тому, щоб пояснення було — документ. І йому писали не раз. І він не читав, знаючи наперед, що нічого там не вичитає... — Битися чи миритися будемо, га?

— А це побачимо, — хлопець мимоволі підхопив жартівливу інтонацію, але, миттю згадавши, чого прийшов, нашорошився, як горобець на вітрі, і з невластивою для себе твердістю в голосі запитав:

— То що, вбили Сірка?

Степанида стріпнулася, а потім зіщулилась і боком вийшла з кімнати, прихопивши з собою вечерю, тільки окраєць хліба лежав на столі, як сліпий кріт, якому хотілося довідатися про таємницю і розтеребити її по всіх підземельних усюдах.

— Убили...

— Хто?!

— Ти ба, який швидкий! Закон скаже, як зав’яже. Тоді й я взнаю...

Костя здогадувався, що дядько Петро якщо й знає, то не скаже, а якщо не знає... Тільки тепер дійшло до нього, що може й не знати, а може, й ніхто не знає і в є взнає ніколи. Але ж це несправедливо! Його душа воліла справедливості. І — покари! Суворої! Негайної! Бо Сірко, вважав, був його мамонтом. Приходив до нього, і вони йшли гуляти за річку, до лісу, далі від людей, за що добряче перепадало від батька: "Як

отако-о й далі, нащо тоді й у школу ходити. Будеш мамонтам хвости крутити — не інакше..."

Вдома називали Сірка безсовісним, бо він заважав Кості вчити уроки, готувати себе до майбутньої трудової діяльності. Костя пирхав у відповідь: що ви, мовляв, розумієте у живій природі, але обіцяв підтягнутися і закінчити чверть краще, ніж попередню.

Степанида сиділа в кріслі перед прочахлими варениками і шкварками, знехотя перебираючи в’язальними шпицями. Час від часу за стіною то розливався баритон чоловіка, то дзвінко випурхував нетерпеливий дискант Кості, вона не вслухалася, раптова байдужість оперезала тіло, навіть в’язання не радувало. Небіжчик Сірко (думала про мамонта, як про людину) і її непокоїв дуже. Краще б він крізь землю провалився, залетів на десяті небеса, щезли й попропадали всі мамонти — й крихтиночки жалю не подарувала б світові, не сказала б, та подумала: слава богу, хоч дихнуть вільно. Мо’, й не так вільно, як хотілося б, але ж, люди добрі, не маєте ви чоловіка єгеря, не знаєте, як це щодня потерпати, чи живі, чи здорові оті хижаки й травоїдні, парнокопитні й рукокрилі — всі, кого в книгу Червону записано... Жаби й ті — під охороною. А хто ж охороняє? Єгер. Її Петрик. А кому ж, як не їй, знати, що в чоловіка суглоби крутить, крутить-викручує, лікарі кажуть: серце треба берегти. Отак — серце. А його усі шарпають, без нього й кроку не ступи, а тут — на тобі! — ще й убили! Хіба не видно: Сірко цей важенним каменем ліг на Петрикове серце, ніщо не зрушить. Аби могла, сама б... Степанида аж в’язати стала скоріше, кров їй ударила в голову... сама б передушила тих мамонтів своїми руками, не задумуючись. Скільки ж це можна отак?!. Звірюку якусь охороняють, а людину, що ж. у могилу? За її добре серце? Ви подумайте тільки: сказав господарство звести. До півника. Бачте, щоб злим язикам дзуськи, буцімто він корми, ті, що належать отим, охоронним, привласнює для дворової користі. Як же він сказав? Степанида хотіла згадати дослівно, як же він сказав, та не змогла, у пам’яті спливло обличчя Петрика, холодне і кам’яне, мов не до неї звертався.

— Вони такі гарні. Не шкодять, — сумно сказав хлопець, не знаючи, що говорити далі.

— Не шкодять, — згодився Петро Павлович, якого аж тепер пропік сором за той безпричинний страх при появі Кості, а чого? Не скоїв нічого. Прийшов, побачив, написав — служба така.

Він знову повернувся пам’яттю у вчора, коли щось підказало йому: в лісі нещастя.

Світило сонце. М’які тіні стелилися землею — повернуло з полудня. Кортіло примоститися на зеленому горбочку, заплющити очі: сидиш і дивишся на себе, на своє життя. Що бачив, що знав? Ліс, річка, мамонти... Степанида. Земля і небо. Вареники в мисці... Може, й немало, заспокоював сам себе, та сумнів не зникав, ввижалося щось нетутешнє, зліплене з розповідей побувалих у бувальцях, вичитане з книжок і газет, бачене на екрані. Світу багато... І люду багато. А щастя? Щастя... Тоді йому знову схотілося примоститися на сухому зеленому горбочку і — все...

Костя вийшов, тихо причинивши двері. Він був незадоволений собою — нічого не взнав, не вивідав, і йому здалося, через це, саме через це, що він нічого не взнав, повбивають і решту мамонтів.

...Нечеса таки примостився на сухому зеленому горбочку, заплющив очі і... побачив Сірка. Той важко біг, закинувши хобот на могутню шию. Босі, розпатлані, ледь покриті шкурами печерні люди наздоганяли його, кидали гостре каміння й сучкуваті обаполи, несамовито галайдакали. Вони хочуть убити мамонта, майнула думка. Він потягнувся до рушниці, аби пострілом зупинити юрмище, але, сіпнувшись, зрозумів, що міцно прив’язаний до молодого дуба, під яким любив спочивати. Тоді він рвонув з усіх сил, вирвав дерево з коренем, а воно почало підніматися вгору, почало піднімати його, ще помітив, як спіткнувся мамонт,

попавши ногою у вирву, де щойно ріс дуб, устиг почути, як хруснули бивні, вгрузнувши глибоко в землю, і... прокинувся.

Сонце висіло низько, било у вічі, гарячим, крутим потом ворушилося під пахвами. І тоді Петро Павлович відчув: у лісі нещастя.

2

Висновок ветексперта НДІ мамонтознавства Академії наук

З 19... —го року вчені інституту досліджують умови життя, окремі функціональні особливості малочисельної групи мамонтів, які збереглися на лівобережжі Дніпра з часів четвертинного періоду. Мамонт Сірко — перший, який загинув за час досліджень. Попередні дані ветекспертизи доводять незаперечний факт отруєння. У крові знайдено залишки токсичних речовин інтенсивного характеру. Відповідь на питання про характер токсинів дасть додатковий хімічний аналіз...

Доцент Смирнов В. П.

Професору Малиновському В. Г.

Прошу якомога швидше і ретельніше

провести хіманаліз токсинів, виявлених у

крові загиблого мамонта...

професор Сильник М. Я.

Телефонна розмова в столиці:

— Привіт хімікам-алхімікам, шукачам формули життя і морквяного морсу надурняк...

— Здрастуй, ламаймайстер, сірий вовк — червона шапочка!

— Казка — не тільки дитинство цивілізації, казка — надія на довголіття людства. Чи не так?

— Тільки не твоя казочка і не ваша. Філологія, письменство давно вже цілують підметки науці.

— А я й думаю собі, чого це в тебе черевики драні, що, зацілували до дірок?

— Може, й зацілують...

— Де твоя скромність? І як же тоді з поцілунками прекрасної, слабкої статі?

— Не теревень. По-моєму, я на порозі незвіданого, перед дверима геніального...

— Відколи тебе знаю, ти все на порозі, все перед дверима. Коли ж переступиш, увійдеш і ми почуємо: "Еврика!"?

— Одною ногою вже там.

— Серйозно?

— Цілком!

— Не продаси?

— Дорого коштує.

— Я ж не торгуюся... Принцип...

— До часу...

— Деталь...

— Ані півдеталі! Але повір, твій друг, крім пити морс, і сам спроможний заварити дещо таке, що всі ахнуть, а ти перший піднімеш руку і скажеш: "Прошу спокою, товариство! Я це передбачав ще двадцять років тому. Ось вам газета, ось вам стаття "Кредо молодого вченого", тут чорним по білому: "В науці, як і в житті, Синиця Віктор не очікує на щасливий випадок, він його шукає, наближає, він готує його..."

— Впізнаю почерк справжнього майстра слова! Але ти мене заінтригував. Що сталося?

— Мамонт отруївся!

— Самогубство старого ревнивця?

— На вершинах людського духу немає метафор. І тут усе просто: наївся, напився і — прощай, світе білий...

— Оце і все? Цікаво...

— Дуже...

— Бажаю успіху!

— Взаємно!

Професору Сильнику М. Я.

У своїй науковій діяльності колектив лабораторії дбає насамперед про якість роботи, а не час її виконання. Тільки цим керуємося й нині, оскільки за даних обставин результати аналізів будуть суттєвим внеском до розв’язання проблем, які мають не лише загальноінститутське, а й передовсім загальнонаукове, державне значення...

Професор Малиновський В. Г.

Телефонна розмова в столиці

— Алло, товаришу письменник, не спиш?

— Вночі не сплять поети і сичі...

— Слухай, тільки не перебивай, слухай... Сам собі не вірю, але... Сталося фантастичне. Я відкрив препарат, ні, який з біса препарат! Кров! Ти пам’ятаєш мою ідею-фікс: у природі має, мусить існувати біологічний інгридієнт, що виконував би захисні функції людської крові? Так от, він є! Він зараз переді мною! Організм людини надійно захищений від проникнення в нього збудників хвороб! Уявляєш: ніяких недуг! Ні тобі раку, ні інфаркту, не кажучи про сухоти чи грип. Я здолав одвічний бар’єр старіння...

Кров для безсмертних!

Уявляєш, іенії тепер зможуть жити вічно, вічно творити шедеври. Світ не оплакує геніїв — творці не вмирають! Перпетуум мобіле життя! Уявляєш, життя!..

— Знаєш що, Вікторе. Давай завтра зайдемо в "Чайник" і поговоримо про безсмертя, а сьогодні...

— Ти нічого не розумієш! Наша кров — це енергія Місяця, субстанція вторинна, а я знайшов первинну — сонячний еліксир!

— Все розумію. Перевтома. Епоха нервових стресів. І зі мною буває...

3

Степанида передчувала, що так воно и станеться — тягатимуть її Петра, як останнього злодія. Людям рота не заткнеш, от і плещуть кому що заманеться. Спершу — вбив, а тепер — отруїв. Образа хапала серце, гнів розпікав його, і вона полотніла з лиця, ковтала пігулки — легшало, та ненадовго, зайнятись було нічим, в’язання паморочило ще більше, гнітючі думки снувалися безперервно, вона почувалася шовковим черв’яком у власному коконі і нарешті почала збиратися до столиці. Там — правда. Там — сила. І співчуття. Нікому нічого не казала, ради-поради не питала, тільки Кості, котрий теж змінився з виду, почувши плітки про дядька Петра, тільки Кості сказала, що їде, він же і причепився: "І я з вами, тітко Степанидо, і я..." Тепер стереже її вікна, як собака хату, — аби сама не подалася. Та ще й напоумлювати взявся: "У міліцію не йдіть, ви в редакцію зразу, розкажіть усе, ще краще — напишіть, щоб нічого не забути. Розкажете, а тоді писане віддасте, то й вони не забудуть..." Мо’, так і зробити?

Степанида звіку нічого не писала. Кому? Нікому. З Петром в одній хаті, сестра у райцентрі — рукою подати, а більше... А більше їй і не треба було.

Проте завагалася. Розказати — одне діло. А якщо там справді щось переплутають, забудуть, тоді, ой, як важко кінці з кінцями зводити, а вік не наїздишся у таку даль...

З чого ж почати? З Петра чи мамонтів?

"Слухайте, люди, як воно все було... Я досі люблю Петра, мов колись, коли ще з молодістю не розминалися. Це я йому почепилася на шию, бо ноги підкошувалися, як побачу, бувало. Йому на біду почепилася, бо порожньою зосталася. Що вже до лікарів та знахурок попоїздили, кому лиш не били чолом... А бачте, й не кинув, жалів мене, заспокоював: перемелеться — мука буде, а воно мололося-мололося, не перемололося, вже й віку у заячий хвіст, а він все жаліє мене.

А тут же убили Сірка, мамонта, а чоловік мій знайшов його в лісі. На свою голову знайшов. Раз його викликають, і другий, і третій. То сюди, то туди, то ще кудись, бо, бачте, він перший помітив, що той лежить догори ногами. Велике діло — перший. Мертвий то мертвий, хіба не так? Виходить, ні. Виходить, краще було б заховатися, не зізнаватися, щоб хто-небудь інший першим побачив, тоді б, диви, і минула Петра лиха година.

Що вже я люблю Петрика — у слово не впхнеться, а як він уже мамонтів любить — і слова не знайдеться. Все оддав би їм. І оддавав, як діточкам..."

Почерк зробився геть кривулястим. Степаниді знову защеміло під серцем, в якусь мить все її життя зупинилося перед очима, як на фотокарточці: стоять вони вдвох із Петром, він, веселий, за руку її тримає, а вона не встигла й посміхнутися.

"...Ходила я до Фененка, до начальника, кажу йому, що ж це таке робиться? А він мені у відповідь: не хвилюйтеся, на все свій час, іде слідство, усіх розпитують, щоб, значить, знайти того, хто вбив. Наче він не знає, що мій і мухи не зобидить, а бач, раз іде слідство, можна й валити із хворої на здорову.

А це поповзли по селу чутки, що ніби не вбивано мамонта, а потруєно. Тепер ще гірше: Нечеса хотів піддурити народ, от і сказав, що вбито, бо сам же й отруїв Сірка. Ходила я до слідчого, такий

молоденький, як рибка з акваріума. І він мені те саме: не хвилюйтеся, розберемося, що й до чого, невинного не засудять. А коли ж винного знайдуть, коли? Вже місяць Нечеса на язиці в села. А я й боюся гріх на душу брати, та все-таки, думаю, слід би потрясти добренько сусіду нашого — Кулагу. Сірко частенько гостював у них у дворі, Костя, синок їхній, дуже дружив із мамонтом, з старі сердилися, що він уроки не учить, все з тим Сірком возиться. Дак ніхто й не подумав спитати у нього. Хлопчик, правда, гарний, добра душа, а Валентин, батько, такий жмикрут, що прости і одведи. А на Фененка гляньте — не кращий. Уже й займалися ним, по машині собі й сину купив, трьох поросят годує, м’ясом торгує, як лавочник, цілісіньке літо, звідки воно береться? Позаймалися та й кинули. А в ньому правди — й на краєчку ока...

Казала Петрові своєму: всі нещастя, по собі знаю, через любов велику, розстебнув душу, от і простудився, тепер кутайся не кутайся, а не зігрієшся..."

Степанида відклала авторучку, ще раз прочитала останнє речення, покивала несхвально головою і закреслила його так, щоб слів не розібрати. Внизу дописала: "А я собі гадаю, той мамонт і сам отруїтися міг, мало в нас гидоти всякої, чи що?" Потім знову засумнівалася і закреслила. Чим закінчити — не знала, перечитала написане, пошкодувала, що не вчилася, бач, такого простого — написати, що думаєш, а — не може... І вона вкотре нагнала прокльонів на мамонтів, знесилена, люто пошматувала папір і вирішила зайнятися вечерею, скоро чоловік повернеться...

4

У "Чайнику" вже ніде було яблукові впасти. Глухий, роїстий гомін бився об стелю і стіни, мов густе непрозоре вариво, готове ось таки вихлюпнутись через край і затопити все довкола голосним словом, реготом, шепотом, піснею — тріумфальним безладом людської тісняви, байдикування, ностальгії душі за душею.

Віктор Синиця як міг витягнув шию, в цей час його і помітив Славко, одразу встав, замахав рукою. За столиком сиділо ще двоє, вже літні він і вона дивилися в очі одне одному і зрідка розгинали вуста тихим, таким тихим словом, що, певне, й самі не чули, і Віктор несамохіть подякував долі — за їхнім столиком, вважай, було тихо.

Вони пили — для зміцнення крові — морквяний морс. Віктор говорив майже пошепки і якомога популярніше.

— Ти, очевидно, знаєш, що ніде в світі, тільки в нас, живуть до цього часу дванадцять мамонтів. Тобто — жили. Одного вже немає. Не буду довго розповідати про них, відомо — реліктові, одностатеві, інстинкт самозбереження відсутній, справа не в тому. Загинув мамонт Сірко, отруївся. Під моїм керівництвом в лабораторії інституту робили хімічний аналіз крові, зараженої, як ти думаєш, чим? Продуктами розкладу речовин, які широко застосовуються в народному господарстві. Кров мамонтів, як губка, протягом століть вбирала в себе шкідливі елементи біосфери — те, з чим зараз так уперто і так безнадійно борються скрізь на земній кулі. Організм мамонтів — це конденсатор токсинів, а кров мамонтів — комбінат по їх переробці. І от настав час, коли вона повністю змінила свої хімічні властивості...

— Тому й беркицьнувся той мамонт?

— Так. Але слухай мене уважно, що ж це за екстракт — продукт еволюції мамонтової крові? Це... — Віктор пильно подивився наліво й направо — на них не звертали уваги, а він і вона, їхні літні сусіди, закохано дивились у вічі одне одному і нічого, крім зліпків своєї пам’яті, не бачили в них, тим більше — побіля себе. — Це... сонячний еліксир, формулу якого я вивів теоретично ще десять років тому.

— І ледве не поплатився...

— Друг постарався,, роздзвонив через газету...

— Гаразд, друг як друг, далі...

— А далі ще цікавіше. Сонячний еліксир — це пракров пралюдей, що мешкали на землі мільярди і мільярди років тому — до того, як з’явилася перша клітина, яка поділилася, і так далі. Наявність цієї рідини у венах і капілярах нинішнього гомо сапієнса виключає обмін речовин, до цього часу першу і головну умову життєдіяльності будь-якого біологічного виду. Тобто обмін як такий відбувається, але не через клітину, він герметизується в крові, виходить, повністю безвідходне виробництво, замкнутий біотехнологічний процес...

— Ого!

— Що там "ого"...

— Космос?..

— Саме так! Безсмертя!.. За певних умов, звісно, але то дрібниці технічного характеру.

Славко уважно подивився на Віктора. Той сидів спокійний, немов аж байдужий, тільки чорні, до краю звужені чоловічки то спалахували ще чорнішим вогником, то відбивали колючі іскри миготливих електросвітильників "Чайника".

— Але... як тобі вдалося?

— Я йшов до цього, ти знаєш. А тут — свідомо затримав аналіз. Працював день і ніч. Спершу продегустував кров білої миші, збагаченої мамонтовою, потім людини. Сонячний еліксир! Але...

Віктор завагався: говорити чи не говорити?

— Але... — почав без певності і знову замовк, і коли двоє, літні він і вона, підвелися й пішли до виходу, провів їх порожнім примружем. Нарешті в його свідомості заплуталося сказане Славком.

— ...і кого ж ти зробиш першим безсмертним? — Славко важко ворушив губами, слова тяглися, як невимішане тісто, бехались безформною масою на стіл перед Віктором.

— Кого? — зблиснули чоловічки. — Нікого! І, прошу тебе, не просторікуй. Я говорив серйозно.

— А я, — гикнув Славко, — ще серйозніше...

— Розумієш, для того, щоб кров людини зробити вічним двигуном, треба прищепити їй мамонтову у пропорції один до одного. Мамонт має двадцять літрів, людина — п’ять... Скількох можна ощасливити? — закінчив з притиском, мов одривав од живого.

— Чекай, себто як? — Славко, здається, тільки зараз повірив у сказане, серйозно сказане Віктором сьогодні, повірив і збагнув нехитру арифметику з "переливанням" крові. — Виходить, ми йдемо від реальності до міфа? Знову теологічна система древніх: сто на Олімпі, а решта в поті чола свого добувають на прожиток собі шматок хліба? З’являються Зевс і Гера, весь їхній почет... А людина? А демократичні інститути?.. Тю-тю!.. Рабство! Невольництво! Чи не так?

— Схоже на те. Хіба що у майбутньому часі. Поки що все як було раніше...

— Поки що...

Розгарячіла уява Славка вмить заселила новими дійовими особами ще чисті аркуші великої книги буття, яку так ретельно і трудно писало і має писати людство, підкоряючись єдиній системі розвитку, де все мало

кінець і початок, мов річка береги. І раптом... старший науковий співробітник Віктор Синиця вириває з неї сторінку за сторінкою, вклеює нові, створює і руйнує як йому заманеться... Безсмертя — це абсолютна влада, притиск і гноблення в руках нечистих, умах незрілих, отже, і жорстоких.

Жахливо!

Славко подивився на Віктора, немов уперше бачив його, не товариша по університету, а зовсім чужу й далеку йому людину, і зараз від них, тільки від них залежить, вийдуть вони звідси друзями чи ворогами.

— Що ж ти збираєшся робити?

— Думаю...

— Хто ще, крім тебе, знає про це?

— Шеф, професор Малиновський. Він єдиний і підтримував мене у пошуках сонячного еліксиру протягом усіх цих років. Він знає. І не просто знає, він захоплений, може, дужче від мене. Наукова ідея...

— І що, — Славко перебив на півслові, — професор мріє про безсмертя?

— Не скажу певно, але вся лабораторія сидить над підтвердженням результатів моїх дослідів, не уявляючи цілісної картини, не здогадуючись про кінцеву мету. Все підтвердиться, безсумнівно. Затія Малиновського — це вже академічна формальність — не більше...

Їх попросили не дуже поштиво. Прибиральниця з силою хряснула дверима: "Отакі й віку вкорочують жінкам, сидять і сидять, наче діла немає ніякого..."

А вони впірнули в місто, як у прозору доісторичну річку, у водах якої вже ряхкотіли краплини мамонтової крові.

Професору Сильнику М. Я.

Затримка з аналізом токсичних речовин, виявлених у крові загиблого мамонта, сталася з причин фахового порядку. Як науковець я не мав права виносити на суд колективу перший результат, знаючи, що за ним іде другий — глибинний і істинний. В процесі роботи несподівано виникла потреба і можливість одержання третього — унікального, досі непередбаченого результату, над підтвердженням якого і працював колектив. Детальний науковий висновок буде подано не пізніше 1 липня.

Професор Малиновський В. Г.

5

Надвечір сусідки перемили посуд і порозходилися. Спорожніла хата, спорожніло дворище, світ спорожнів і поменшав удвічі, а мо’, й утричі. Петро Павлович почувався незграбним і немічним, прелюто окраденим, за що б не брався, думка чіплялася за дружину, спотикалася об неї, билася, і тоді чувся голос Степаниди: "Не журися, Петрику, не побивайся, ще жити й жити нам..." Вона весь вік улагіднювала його. І тоді, коли ревнощі знобили тіло, аж губи спікались, і тоді, коли звіром наступав, по сокровенному, як по живому, різав: "Дітей нам треба! Хочу!.. Дівчинку і хлопчика, а тоді знов дівчинку і хлопчика...", і тоді, коли відрубав голову курці на шовковичній дривоті: "Щоб мені тут не рохкало, на квоктало, тільки спориш у дворі і — пісочком доріжки, щоб ніхто й не заїкнувся, що, мовляв, єгер Нечеса мамонтовим кормом золоті гори собі мурує..." Улагіднювала, як маленького, а мужчина — в центнер не вбереш, а душа, як порхавка, хто наступить зі зла чи й ненароком, так і розвіється... Доки збереш докупи... А до неї охолов — бачила, відчувала... — не бив, не сварив, гнилим словом не обізвався й разу, а —

чула ж, кожним пальчиком чула — охолов. Все — для тих охоронних, для мамонтів.

Чи не вперше подумав про них з відразою.

Ще тиждень тому говорив із Степанидою, їдучи автобусом із райцентру. Де була, що робила — не питав ніколи і цього разу змовчав. Сама призналась:

— В міліцію їздила.

— Не мала баба клопоту... Чого тебе понесло туди?

— Сказала їм, що немає такого закону, щоб чесного чоловіка помиями обливати. Вони мені: хто це й кого обливає, тітонько? Кого — не вам говорити, а хто — й мені кортить дізнатися. Може, й ваша робота, кажу, а вони мені: ну-ну, тітонько, не забалакуйтесь, давайте по суті. От я й давай по суті. Іде, кажу, чоловік, матюкається, що йолу? "П’ятнадцять діб, щоб охолов", — сміються. "А в клубі чи на базарі мене обізвуть ні за що, закон на чиєму боці?" — "На вашому, тітонько", — сміються. "А що ж тому, хто мого чоловіка вбивцею хоче зробити? В тюрму запроторити, від жінки, від роботи забрати, ще й отак знеславити?" Помовкли, понасуплювались. А один і каже: "Молва, тітонько, її не зловиш, не притягнеш до кримінальної відповідальності..." Дуже ви розумні, кажу їм, коли що, то й за вуха притягуєте, а це, бачте, мамонт мертвий об’явився, давай його десятою дорогою обходити, от і здибали мого чоловіка, на дорозі ж не без людей...

Тоді він слухав Степаниду і соромився. Ніде не бувала, нікого не знала, от і випхалась, наговорила сім мішків вовни, що скажуть в районі про нього? Чоловік і жінка — одна печінка.

— Видно, залила їм сала за шкуру, бо почали на задніх переді мною, сказали, що вияснять усе, зроблять, допоможуть... — Вона тихенько

зойкнула, лівою вхопилася за груди, правою за його руку, наче злякалася, що полетить, а він залишиться самотою. — Слава богу, відпустило... — і винувато всміхнулася, а він сидів, немов прикипів, досадуючи на Степаниду, що повелася так нерозважно в районі.

Вдома Степаниді зробилося зле.

Тож і відвезли її до лікарні — інфаркт...

Петро Павлович вийшов із хати.

Рум’яне надвечір’я обіцяло вітер і негоду на завтра, а йому хотілося, щоб уже нині завило в дротах, заблискало в небі, пустився твердий і колючий дощ, річка і ставки попідходили водою — темною і глухою, щоб усе було не так, як нині, не так. Степанида пішла з життя, як усе робила, — швидко, тихо і легко, ще, бувало, й заздрили чоловіки: "Не жінка, а бджілка. За такою можна мамонтів глядіть..."

А її глядів?

І Петро Павлович знову подумав про мамонтів з відразою, їх глядів, про них думав. Через них сварився з начальством, односельцями. Степанида мовчала та все улагіднювала його.

Згадався сон. Отой, перед смертю Сірка. А мо’, за Сірком і не гнався ніхто, може, біг він на нього, хотів розчавити його, Петра Нечесу, за те, що він, людина, більше дбає про тварин, ніж про людей, про свою Степаїшду. У сні порятувався від мамонта, а в житті?.. Це ж він, Сірко, убив Степаниду, а його покарав ще зліше...

6

— Вікторе, Вікторе, я зрозумів. Я теж катувався цим.

Але ж наука, як і життя, не стояча вода. Мине якийсь час, і кров людини під впливом змін у довколишньому середовищі кардинально поміняє свою структуру. Тоді досить буде кількох грамів сонячного еліксиру, аби відбулася його консервація в еритроцитах. — Професор Малиновський по-батьківськи поплескав Віктора по плечу, нетерпляче зиркнув на годинник. Щойно закінчилася наукова рада, і він проінформував колег про третій результат, не сказавши, правда, про таке: мамонти вимруть в процесі еволюції, точніше — в результаті забруднення природи людиною. Першим був Сірко. Але його смерть, можна вважати, стала днем народження нової галузі генної інженерії. Що там потуги на трансплантацію органів, тут — трансплантація крові! Ми заряджаємо людину сонячною енергією, і людина сама стає сонцем, джерелом енергії...

— Не забувайте, професоре, кожна енергія може бути спрямована і на благо, і на зло. Якщо не ми, то хтось. Земля вже нині під мікроскопом іншогалактичних цивілізацій, і я не переконаний, що нашу розмову не підслуховують якісь людиноїди — друзі, недруги, хтозна.

— Не треба так песимістично, Вікторе. Ти ж знаєш: "Скачи, бабо, хоч задом, хоч передом, а діла підуть своїм чередом". Це про нас— Професор замовк і, ніби про себе, та пильно дивлячись на Віктора, провадив далі: — Смерть Сірка не означає, що всі вони вимруть за нашого життя. Деякі переживуть і нас, і далеких нащадків наших. Мамонти вже зараз повинні стати донорами. їх треба доїти, як корів. І поглиблювати, розширювати коло досліджень в напрямку локалізації дії еліксиру з тим, щоб зробити його придатним для застосування у фармакології. Ми ж до кінця іще не збагнули властивостей еліксиру.

— Щодо першої — до кінця... І тут ми не враховуємо суттєвого моменту: поголос, що вийде зі стін інституту, схвилює людей дужче, ніж поява на майдані Науки якогось НЛО. Ви уявляєте, чим це загрожує?

— Не зовсім, проте — не хвилюйтеся. Ви й досі перезбуджені, тому неуважно слухали мій виступ. Ніякого поголосу не буде. В інформації

про третій результат присутній висновок тільки про повну зміну хімічних властивостей крові, що свідчить про її енергетичний код, близький до сонячного. Решта — в нашій пам’яті, лабораторії.

— Тобто ми з вами можемо зробитися власниками сонячного еліксиру?

Професор здригнувся, побілів, звів очі на Віктора. їхні погляди зіткнулися. Професор не витримав перший:

— Ні, я цього не казав... Наше завдання — дослідити всі можливості препарату, нагромадити його вдосталь для майбутнього.

— Це неймовірно. По-перше, таємниця — знання, не висловлені вголос; по-друге, мамонти можуть не сьогодні-завтра вимерти. Де гарантія, що вони переживуть і нас, і онуків наших? Що триватиме дослідження і нагромадження, а не практичне використання?

— Це правда. Гарантії немає. Біосфера до граничного начинена продуктами розпаду.

— Виходить, я маю рацію.

— Юначе, я науковець, тому в даному разі бачу перспективне і, повірте, гуманістичне начало. Зупинитися на півшляху чи зовсім припинити роботу змусить мене тільки смерть.

— Професоре, і я науковець, крім того, ще й людина, не робот... — Віктор відчув, як пишно патетично прозвучало це в нього, помітив, як професор недобре посміхнувся — хай, він мусив його попередити, мусив, бо думка, щойно спалахнувши, визрівала у план...

Професор Малиновський ще раз нетерпляче подивився на годинник.

— Пропоную перенести дискусію на пізніше. Зустрінемося днів за два-три, згода?

Віктор кивнув невиразно, і вони попрощалися.

7

Кілька днів єгер Нечеса не приходив додому. Спав у лісі, у наспіх змощеному курені, їв печену картоплю з салом, інколи зривав ще зелені терпкі сунички, знову і знову міряв ліс твердими і рішучими кроками, немов збирався землю обійти, та щось йому заважало, і він повертався до галявини, де знайшов мертвого Сірка.

Сюди мамонти не ходили звіку.

Всі стежки їхні знав як свої п’ять пальців, — сюди не ходили. Сірко забрів, очевидячки, випадково... щось йому не так було... Може, смерті шукав? Хіба у тварин не буває такого?

За Сірком піде решта... Так, піде. Він постарається, аякже, весь вік старався для них, не схибить і востаннє...

Серце терпло, та мовчало, придавлене каменем, який і хотів би Нечеса зрушити, а не міг — чи важкий такий, чи Степанида держала, з її рук і в’юн не вислизав — пальці дитячі, а сила чоловіча, ще й куди там чоловікам.

Тепер Степанида була з ним щодня і щоночі, відчував її тіло на своїх руках, прокидався од гарячого шепоту в губи, одного разу аж уколовся об в’язальну шпицю, і пішла кров, яку вона одразу ж висмоктала, як робила весь вік, щоб не було зараження. Мов п’явка, пускала Степанида йому кров — чорну, отруйну, відводила злість і жорстокість, от і лежала душа до мамонтів, мов до малих дітей... Не старайся для звіра, старайсь для людини, єгер Нечесо! Не стало Степаниди, ударила чорна кров у

голову, тепер хоч пальці рубай — стоятиме на своєму: ота галявина, галявина... Він приведе їх сюди. Хитрістю, лукавством — людині не позичати цього зілля. Приведе!.. Всіх до одного! Тоді хай говорять: Нечесина робота. За руку не вхоплять — не злодій. Вимруть мамонти, мов не було. Як Степаниди — мов не було...

Голові райради УТМР тов. Феденку І. М. єгеря Лупашівської дільниці Нечеси П. П.

Заява.

Прошу надати мені чергову профвідпустку із 4 липня ц. р.

Нечеса П. П.

Голові райради УТМР тов. Феденку І. М. єгеря Лупашівської дільниці Нечеси П. П.

Заява.

Прошу звільнити мене з роботи за власним бажанням.

6 липня. Нечеса П. П.

Фененко довго, незворушно дивився на другу заяву, зітхнув і підписав. Що й казати, трудно доведеться без Нечеси — втрата велика, та чоловік утратив ще більше, а може, й усе... Хай собі в іншому місці щастя пошукає.

В цей час і ввірвався до кабінету Костя. Розпатланий, блідий, захеканий.

— Що з тобою, хлопче?

— Я з Лукашів... Три години їхав... Там мамонти поздихали... Всі як один. Лежать, ніби спати вклалися...

Фененко тупо вирячився на хлопця.

Мамонти... Одинадцять... Фененко схопився за серце, хоч воно й не боліло. Тільки й спромігся: "Так і знав, так і знав! Добра не жди від них..." Тепер уже замлоїло під грудьми, і він попросив Костю збігати по пігулочки — аптека поруч, за рогом. Костя вийшов. Один здох — не знайшли винуватого, на одинадцять — винуватий знайдеться... Фененко закам’янів з притиснутою до грудей рукою, мов у коханні освідчувався...

8

Полудень замітав столицю гарячим липневим вітром, і "Чайник", виполісканий сонцем, нависав над центральною вулицею, як вітрило покинутого корабля, — хто не працював, смажилися на південних пляжах, і обслуга кафе-бару, не звертаючи уваги на двох пришелепкуватих, жваво обмінювалися останніми повідомленнями з річки, куди разом з більшістю відвідувачів "Чайника" перемістився центр інтересів сфери обслуговування, як і решти столичних сфер — розжарених і розпарених літньою спекотою.

Бони знову пили морквяний морс. Розмова не клеїлась.

— І все-таки краще так, а не так, як ми задумали. — Славко надпив із склянки. — Зізнаюся тепер, у мене рука не піднятися б.

— У мене піднялася б. Не твоєї породи. Для великого діла потрібні великі почуття. Ти просто не перейнявся небезпекою. В цьому ви схожі з професором Малиновським.

— Бач, природа досі — вірний друг людини. Взяла гріх на себе, а могли б ми весь вік одмиватися. Ще, дивися, зцапав би нас той егер-

мамонтолюб, і — небо в шашечку, доводь, що ти в ім’я блага і прогресу, заради ідеї...

— Так, заради ідеї, — твердо і рішуче потвердив Віктор і згадав телеграму — клаптик сірого несортового паперу, кілька звичайних слів, припасованих так уміло і так міцно одне до одного, до нього, до професора Малиновського, до майбутнього цивілізації, що, здавалося, ніяка сила невладна розірвати невидиму ниточку, що змоталася у великий пухкий клубок — він першим привалив професора, і той накинувся на Віктора, хрипко повискуючи, бризкаючи слиною увсебіч: "Це ви... Це ваша робота... Відповідатимете!.." Віктор ледве встиг підхопити знеможене тіло — через годину професор Малиновський опинився в реанімації — лопнула капілярочка. І надія. На великий приз життя. Хто ж із них був правий? Віктор засміявся, правда — між полюсами, правда — природа, вона і взяла гору.

— ...заради ідеї і людини. Правда — це людина, а не безсмертя.

— Обставини перемінилися, міняється й логіка вченого. Мамонти вимерли, хто за ними?..

Віктору не йшов з голови єгер. Його так хвалили, тридцять років доглядав мамонтів. Раптом — смерть Сірка, дружини. Звільнення єгеря. Загибель мамонтів. Цілком природний ряд подій для того, щоб... Де він, куди поїхав? Ніхто не знає. Жив собі, жив, нікого не цікавив. А нині він потрібен як ніхто. Він останній, хто був біля мамонтів. Щось знає. Мусить знати. Він — у центрі клубка, водяний знак на телеграмі, яка зруйнувала їхній інститут, у мертвій точці зупинила маховик його наукової діяльності, колесо його життя. Подати на розшук — всесвітній! Негайно знайти! Дізнатися! Скоєно злочин! Так, мамонти не вимерли! Їх убили, отруїли — що завгодно, тільки не вимерли... Знайти єгеря, вхопитися знову за ниточку, зрушити маховик, розкрутити колесо, прочитати водяний знак на телеграмі...

Славко відповіді не почув. А може, він і не питав нічого. Розмова не клеїлась. Вони допили останні ковточки морквяного морсу...

9

12 липня Костя Кулага записав у щоденнику; "Давно не ходив до лісу, а сьогодні пішов з Невільним. Багато спілих суниць. Пустився дощ. Сховалися у курені дядька Петра, щоб переждати. Видно, хтось тут був, усе перекидано, наче шукали що. Побачив листок із зошита. У ньому — фотокартка. Сіра-сіра, я ж усе розібрав: покійна тітка Степанида, тільки дуже й дуже молода, і дядько Петро молодий — сміються. Фотокартку забрав, заховав у книжці. Там ще у мене Сірко сфотографований. Хай будуть всі разом, дядько Петро, пам’ятаю, казав колись: "Сім’я у мене в хаті не поміститься, що нас двоє та ще мамонтів дванадцять..."